

ÇANKIRI SANAYİ SİTESİNDE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Mehmet Ali Akyan* † Nazlı Atak**

ÖZET

Çalışmanın amacı, Çankırı sanayi sitesinde çalışan çocuklar ve çalışma koşullarının değerlendirilerek sorunların saptanması ve çözümü için önerilerde bulunulmasıdır. Araştırma, tanımlayıcı bir araştırmadır.

Araştırma, Çankırı sanayi sitesinde bulunan 120 işyerinde çalışan çocukları kapsamaktadır. Çocuklarla ilgili bir kayıt bulunmadığından çocukların tam sayısı bilinmemektedir. Yapılan ön görüşmede, araştırmaya katılmak isteyen çocukların sayısı belli olmuş ve çalışan 47 çocuk örneklemini oluşturmuştur

Veriler, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışan Çocuklar Bölümü ile İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Grup Başkanlıklarının ILO ve IPEC ile gerçekleştirdiği "Çalışan Çocuklar için Bilgi Formu"nda yapılan değişikliklerle oluşturulan yeni bir form ile, araştırmacı tarafından, çalışan çocuklarla yüz yüze görüşerek toplanmıştır. Ayrıca bazı sorular için, çocukların ifadelerinin yanı sıra, araştırmacı gözleminden de yararlanılmıştır. Veriler, SPSS (Statistical Program for Social Sciences) v.10.0 paket programı ile analiz edilmiş, yanlışma olasılığı 0.05 olarak alınmıştır. İstatistiksel önemlilik testleri olarak ki-kare testi kullanılmış, ayrıca frekans dağılım tabloları yapılmıştır.

Çocukların büyük bölümü 15-16 yaşındadır ve oto-tamirinde çalışmaktadır. Asıl işi yapan çocukların % 60'ı 17-18 yaşındadır. Çocuklar hem öğrenimini sürdürmekte hem de çalışmaktadır. Okul seçimindeki en belirgin ölçüt, meslek sahibi olmaktır. Çocukların büyük bir bölümü işe yeni başlamış olup, bir yıl ve daha kısa bir süredir çalışmaktadır. Temizlik ve asıl işi yapanların sayısı en düşüktür. Çalışma süresi, yasal süreden fazladır. Çocukların % 34.0'ı iş kazası geçirmiştir. İlk sıradaki iş kazası el-kol yaralanmasıdır. Çocukların büyük bir bölümü, nesnel olmayan risk faktörlerini ya bilmemekte ya da bilmez görünmektedir. Çalışma koşulları ve yapılan işle ilgili yeterli önlem alınmamaktadır. İşe giriş ve periyodik muayeneler yeterli düzeyde yapılmamaktadır. Çocukların büyük bölümünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. İş kazası ile ilişkili faktörlerin asıl işin yapılması, çalışma saati, çalışma süresi ve korunmaya yönelik bilgi alma olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan Çocuklar, Çalışma Koşulları

SUMMARY

Working Children and Working Conditions in Çankırı Industrial Site

The study was planned to determine the problems by evaluating the working conditions and make suggestions in order to solve these problems. It was a descriptive epidemiologic study in order to define the problems of working children and conditions in Çankırı Industrial Site.

The research included children, working in 120 job sites. The exact number of working children was not known because no vital data were found. During pre-interview with children, it was determined that forty-seven of them wanted to participate in the study. So, the group of the study covered forty-seven children.

The questionnaire was developed in accordance with another form, which was called "Information Form for Working Children" developed by the Ministry of Social Security and Working, General Directorate of Working Section and ILO and IPEC. The researcher made observations in some cases, in addition to children's expressions. Data were analysed by SPSS v.10 packet program. The probability of chance was accepted as 0.05. Test of chi-square and frequency tables were used in representation of data.

An essential part of working children is 15-16 of age and work in car repair. The 60 percent of children doing the main work, are in 17-18 age. They both work and go to school. The preference of school, depends on their carrier. They have recently begun to work and have been working for one year and/or less than one year. Among children, the number of the children cleaning and doing the main job is the lowest. The duration of working hours is above the legal duration. The 34 percent of them, had an accident because of work they did. Hand-arm injury takes the lead. Almost all working children either do not know inapparent risk factors or seem not know. It is observed enough prevention for working conditions and for the work have not taken. Periodic examinations and the examinations performed before starting to work, are not applied at an expected level. The important part of the children work without social security. Doing their main work, working hours, working duration and getting information about prevention are the factors relevant to work accident.

Key Words: Working Children, Working Conditions.

* Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, Sağlık Eğitimi Yüksek Lisans Programı Bilim Uzmanı

** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, Sağlık Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Halk Sağlığı Doçenti

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Çocuk Hakları Bildirgesi, daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılması gerektiğini belirtmektedir (1).

Ekonomi ile ilgili işlerde ve ev işlerinde çalışan çocuklar "Çalışan Çocuk" olarak tanımlanmaktadır (2). Çocuklar, ekonomik ve sosyal nedenler yüzünden çalışmaktadır. Nüfusun artması ile birlikte çocuk sayısı da artmakta, dar gelirli ailelerin geçim sıkıntısı büyümekte ve çocuklar çalışmaya zorlanmaktadır. Bu çocukların büyük bölümü, yasal kurallara uygun olmayan şekilde çalıştırılmaktadır (3).

Çocuk çalıştırılması, az gelişmişlik ile yoksulluk arasındaki kısır döngünün bir ögesi olarak değerlendirilmekte ve birbirine nedensellik ilişkisi ile bağlı olaylar ve olgular dizisinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (4).

Zor koşullarda çalışan ve yaşayan çocukların sorunlarına büyük bir önemle eğilmek gerekmektedir. Çalışan çocukları her türlü ihmal ve istismardan kurtarmak, yasal ve toplumsal açıdan korunmalarını ve geleceğe hazırlanmalarını sağlamak, hem toplum kalkınması, hem de insan hakları açısından önemlidir. Sorunları çözümlenmenin ilk adımı, bu çocukları ve sorunlarını bütünüyle tanımak ve tanımlamaktır (5).

Türkiye, "Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim" yasasını kabul etmesine karşın, Dünya Bankası'nın raporunda, eğitime en az kamu harcaması yapan ülkeler arasında gösterilmektedir. Bu durum, eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim sisteminin bozukluğu, eğitilmiş insana dayalı iş sahalarının sınırlılığı, insanların eğitime olan inancını sarsmaktadır. Resmi rakamlara göre, eğitilmiş insanlar arasındaki işsizlik oranı, eğitimsizlerden fazladır. Bu durumda okumuş işsiz olmak yerine işçi olmak ve bir an önce para kazanmak, aileler ve bireyler için önemli olmaktadır.

Çocuğunu okutmak isteyen aileler, olumsuz ekonomik nedenler yüzünden bu isteklerini gerçekleştirilememektedir. Çocuklar, işsiz kalan, sosyal güvencesi olmayan ya da parçalandığı için kendilerine bakamayacak durumdaki ebeveynlerin yerine, ailenin geçimini üstlenmekte, hem çalışmakta hem okumaktadır (6).

Çalışan çocuklarla ilgili 4857 sayılı iş yasasına göre "On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olan çocuklar bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerini engellemeyecek hafif işlerde çalıştırılabilir. Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocuklar günde 7 ve haftada 35 saatten fazla çalışamaz. On beş yaşını bitirmiş çocuklar için bu süre, günde 8 ve haftada 40 saate kadar çıkabilmektedir (7).

Devlet İstatistik Enstitüsü Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye'de 6-17 yaş grubunda 16 milyon 88 bin çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 1 milyon 635 bin'i çalışmaktadır. Çalışan çocukların % 6.2'si 6-11; % 25'i 12-14 yaş grubundadır. Bu tip işlerde çalışan çocukların % 68.8'ini 15-17 yaşındaki çocuklar oluşturmaktadır (2).

Çalışmanın amacı, Çankırı sanayi sitesinde çalışan çocuklar ve çalışma koşullarının değerlendirilerek sorunların saptanması ve çözümü için önerilerde bulunulmasıdır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın evrenini, Çankırı sanayi sitesindeki 120 işyerinde çalışan çocuklar oluşturmaktadır. İlgili bir kayıt bulunmadığı için çocukların sayısı bilinmemektedir. Yapılan ön görüşmede, araştırmaya katılmak isteyen çocukların sayısı belli olmuş ve örneklem, uygunluk örnekleme olacak şekilde 47 çocuktan oluşmuştur.

Araştırma, tanımlayıcı bir araştırmadır. Veriler, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışan Çocuklar Bölümü ile İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Grup Başkanlıklarının, International Labour Organization-ILO ve International Programme on the Elimination of Child Labour-IPEC ile gerçekleştirdiği "Çalışan Çocuklar için Bilgi Formu"nda yapılan değişikliklerle oluşturulan yeni bir formla araştırmacı tarafından, çocuklarla yüz yüze görüşerek toplanmıştır. Ayrıca bazı sorular için, çocukların ifadelerinin yanı sıra, araştırmacı gözlemlerinden de yararlanılmıştır. Formun ön uygulaması, aynı sanayi sitesinde on farklı iş yerinde çalışan, 10 çocuk üzerinde yapılmış; sonuçlara göre anket formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılmayı kabul eden çocukların ankette yer alan soruları samimiyetle cevaplandığı varsayılmaktadır. Araştırma sırasında kayıt dışı çocuk işçi çalıştıran işverenlerin araştırma yapılmasına izin vermemesi, çalışan çocukların işveren baskısı nedeniyle sorulara doğru cevap vermemesi, ankete katılmak istememesi, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmuştur.

Veriler, SPSS (Statistical Program for Social Sciences) v.10.0 ile analiz edilmiş; yanılma olasılığı 0.05 olarak alınmıştır. Gözlenen değerlerle beklenen değerler arasındaki farkın önem kontrolü için ki-kare testi kullanılmış ve frekans dağılım tabloları yapılmıştır.

Bulgular

Çankırı sanayi sitesinde bulunan işyerlerinin % 57,4'ünde 1, % 36,2'sinde 2, % 6,4'ünde 3 çocuk çalışmaktadır. Çocukların % 46.8'i 15-20 milyon, % 21.3'ü 5-10 milyon ve 50-100 milyon lira haftalık ücret almaktadır; % 91.5'inin babası, % 2.1'inin annesi, % 44.7'sinin kardeşleri de çalışmaktadır. Çocukların % 53.2'sinin babası ilkokul, % 19.1'inin ortaokul, % 12,8'inin lise mezunudur. Çocukların % 72.3'ünün annesi ilkokul, %12.8'inin ortaokul mezunudur.

Çocukların % 48.9'u ortalama 9-12 saat çalışmakta; % 74.5'i 8.00- 8.30 arasında işe başlamakta; % 66.0'ı 20.00-21.00 arasında paydos etmekte; % 29.8'i ise işin durumuna göre yemek arası vermektedir.

Araştırma grubunu oluşturan çocukların yaptığı işe göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Çocuklar mobilyacılık, tornacılık, oto-boyacılığı, oto-elektrikçiliği ve oto tamirciliği yapmaktadır. En fazla yapılan iş oto tamirciliği, mobilyacılık ve oto-boyacılığıdır. Çocukların % 72.3'ü yapılan işe yardım etmekte; % 51.1'i getir götür işi yapmakta; % 42.6'sı hem temizlik, hem de asıl işi yapmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Yapılan İşe Göre Dağılımı

Yapılan İş	n	%
Mobilyacılık	8	17.0
Tornacılık	5	10.6
Oto-Boyacılığı	8	17.0
Oto Elektrikçiliği	5	10.6
Oto Tamirciliği	21	44.7
Toplam	47	100.0

Çocukların yaş gruplarına dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. On beş-on altı yaş grubundaki çocukların oranı en yüksektir. On yedi-on sekiz yaşındakiler ikinci; on üç-on dört yaşındakiler üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Grubunun Yaş Gruplarına Dağılımı

Yaş Grupları	n	%
13 –14	8	17.0
15 –16	20	42.6
17 –18	19	40.4
Toplam	47	100.0

Çocukların yaş gruplarına göre yaptıkları işe dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Grubundaki Çocukların Yaş Grupları ve Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Yapılan İş											
	Mobilyacılık		Tornacılık		Oto Boyacılığı		Oto Elektrikçiliği		Oto Tamirciliği		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
13-14	1	12.5	1	12.5	-	-	1	12.5	5	62.5	8	100.0
15-16	3	15.0	3	15.0	2	10.0	3	15.0	9	45.0	20	100.0
17-18	4	21.1	1	5.3	6	31.6	1	5.3	7	36.8	19	100.0
Toplam	8	17.0	5	10.6	8	17.0	5	10.6	21	44.7	47	100.0

On üç-on dört yaş grubundaki çocukların % 62.5'i; 15-16 yaş grubunun % 45.0'ı ve 17-18 yaş grubundakilerin % 36.8'i oto-tamirciliği yapmaktadır.

Çocukların yaş gruplarına göre okula gitme durumu değerlendirildiğinde, bütün yaş gruplarındaki çocukların % 78.7'sinin okula gittiği görülmüştür. Bütün yaş gruplarındaki çocukların % 75'inden fazlası okula gitmektedir. Okula giden

ve gitmeyen çocukların yaş gruplarına dağılımı benzerdir.

Çocukların yaş gruplarına göre çalışma süresine (yıl) dağılımı Tablo 4'te verilmiştir; % 42.6'sı bir yıl ve daha kısa süredir çalışmaktadır. On üç-on altı yaşındaki çocukların % 62.5'i ve % 55.0'ı bir yıl ve daha kısa süredir çalışmaktadır. On üç-on dört yaş grubunda olup, dört yıl ve daha uzun süredir çalışmakta olan çocuk bulunmamaktadır.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Yaş Gruplarına Göre Çalışma Süresi

Yaş Grupları	Çalışma Süresi (Yıl)							
	≤1		2-3		≥4		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
13-14	5	62.5	3	37.5	-	-	8	100.0
15-16	11	55.0	5	25.0	4	20.0	20	100.0
17-18	4	21.1	7	36.8	8	42.1	19	100.0
Toplam	20	42.6	15	31.9	12	25.5	47	100.0

Çocukların yaptığı işin özelliğine göre yaş grupları dağılımı Tablo 5'te verilmiştir. Getir-götür işi yapanların % 54.2'si 13-16; % 45.8'i 17-18; yapılan işe yardım edenlerin % 58.8'i 13-16; % 41.2'si 17-18; temizlik yapanların % 55.0'ı 13-16; % 45.0'ı 17-18; asıl iş yapanların % 40.0'ı 13-16; % 60.0'ı 17-18 yaş grubundadır. Yaş arttıkça, asıl işi yapanların oranı artmaktadır. On üç-on altı

yaşındaki çocukların yarısından fazlası, asıl işin dışında başka bir iş yapmaktadır. Çocukların yaptıkları işe göre yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak asıl işi yapan çocukların % 60.0'ı 17-18; % 40.0'ı 13-16 yaş grubundadır ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 5. Araştırma Grubundaki Çocukların Yapılan İşe Göre Yaş Gruplarına Dağılımı*

Yapılan İş	Yaş Grupları						İstatistiksel Analiz
	13-16**		17-18		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Getir-Götür İş	13	54.2	11	45.8	24	100.0	$\chi^2 = 0.65, p > 0.05$
Yapılan İşe Yardımcılık	20	58.8	14	41.2	34	100.0	$\chi^2 = 1.48, p > 0.05$
Temizlik	11	55.0	9	45.0	20	100.0	$\chi^2 = 3.6, p > 0.05$
Asıl İş	8	40.0	12	60.0	20	100.0	$\chi^2 = 5.54, p < 0.05$

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir

**13-14, 15-16 yaş grupları birleştirilmiştir.

Çocukların yaş gruplarına göre sosyal güvence durumu Tablo 6'da verilmiştir. Çocukların % 61.7'sinin sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Her üç yaş grubunda çalışan çocuklar arasında sosyal güvencesi olmayanların oranı, olanların

oranından fazladır. Yaş arttıkça, sosyal güvencesi olan çocukların oranı artmasına rağmen, yaş grupları ile sosyal güvence durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 6. Araştırma Grubunun Yaş Gruplarına Göre Sosyal Güvence Durumu

Yaş Grupları	Sosyal Güvence Durumu						İstatistiksel Analiz
	Var		Yok		Toplam %		
	n	%	n	%	n	%	
13-14	2	25.0	6	75.0	8	100.0	$\chi^2 = 1.35, p > 0.05$
15-16	7	35.0	13	65.0	20	100.0	
17-18	9	47.4	10	52.6	19	100.0	
Toplam	18	38.3	29	61.7	47	100.0	

Çocukların yaş gruplarına göre iş kazası geçirme durumu Tablo 7'de verilmiştir. Çocukların % 66.0'ı iş kazası geçirmemiştir. Her üç yaş grubunda da iş kazası geçirmeyenlerin oranı, geçirenlerin oranından fazladır. On beş-on altı yaş grubundaki çocukların diğer yaş grubun-

daki çocuklara göre daha yüksek oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. İş kazası geçirmeyenlerin oranının en fazla olduğu grup 13-14 yaş grubudur. Ancak, yaş gruplarına göre iş kazası geçirme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 7. Araştırma Grubunun Yaş Gruplarına Göre İş Kazası Geçirme Durumu

Yaş Grupları	İş Kazası Geçirme Durumu						İstatistiksel Analiz
	Geçirmiş		Geçirmemiş		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
13-14	2	25.0	6	75.0	8	100.0	$\chi^2 = 1.86, p > 0.05$
15-16	9	45.0	11	55.0	20	100.0	
17-18	5	26.3	14	73.7	19	100.0	
Toplam	16	34.0	31	66.0	47	100.0	

Çocukların öğrenim durumu değerlendirildiğinde, % 78.7'si öğrenimini sürdürmekte; % 36.2'si çıraklık okuluna; % 17.0'ı meslek lisesine; % 14.9'u ortaokula gitmektedir; % 78.7'si meslek sahibi olmak; % 12.8'i ailesine maddi yönden destek olmak; % 4.3'ü para kazanmak ve öğrenimini sürdürmek için çalışmaktadır; Okuldan ayrılan on çocuğun % 40.0'ı başarılı olmadığı; % 20.0'ı ailesinin ekonomik gücü yetersiz olduğu; % 10.0'ı para kazanmak ve % 30.0'ı diğer nedenler-

le okulu bırakmıştır. Çocukların % 46.8'i çalışmayı ve okumayı; % 27.7'si okumayı; % 25.5'i sadece çalışmayı istemektedir.

Çocukların okula gitme durumu ile çalışma süresi (yıl) değerlendirildiğinde, okula gidenlerin % 40.5'i bir yıl ve daha kısa; % 37.8'i 2-3 yıl; % 21.6'sı 4 yıl ve daha uzun süredir çalışmaktadır. Okula gitmeyenlerin % 50.0'ı bir yıl ve daha kısa; %10.0'ı 2-3; % 40.0'ı 4 yıl ve daha uzun süredir çalışmaktadır. Okula giden ve gitmeyen çocuk-

ların büyük bölümü bir yıl ve daha kısa süredir çalışmaktadır. İkinci sırada, okula giden ve 2-3 yıl çalışan çocuklar gelmektedir. Dört yıl ve daha uzun süredir çalışan çocukların oranı nispeten

azdır. Yığılmanın bir yıl ve daha kısa süredir çalışan çocuklarda olduğu görülmektedir. İki-üç, dört yıl ve daha uzun süre çalışanların oranı birbirine yakındır (Tablo 8).

Tablo 8. Araştırma Grubunun Okula Gitme Durumuna Göre Çalışma Süresi

Okula Gitme Durumu	Çalışma Süresi (Yıl)							
	≤1		2-3		≥4		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Gidiyor	15	40.5	14	37.8	8	21.6	37	100.0
Gitmiyor	5	50.0	1	10.0	4	40.0	10	100.0
Toplam	20	42.6	15	31.9	12	25.5	47	100.0

Çocukların % 70.2'si daha önce çalışmamıştır. Okula giden çocukların % 73.0'ı; gitmeyenlerin % 60.0'ı daha önce çalışmamıştır. Okula gitme durumu ile daha önce çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 0.63$, $p > 0.05$).

Çocukların sosyal güvence durumuna göre daha önce çalışma durumu Tablo 9'da verilmiştir. Sosyal güvencesi olan ve daha önce çalışmış olan-

ların oranı % 38.9; çalışmamış olanların oranı % 61.1'dir. Sosyal güvencesi olmayan ve daha önce çalışmış olanların oranı % 24.1; çalışmayanların oranı % 75.9'dur. Sosyal güvencesi olan ve olmayan çocukların yarısından fazlası daha önce çalışmamıştır. Sosyal güvencesi olan ve olmayan çocuklar ile daha önce başka bir işte çalışan ve çalışmayan çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 9. Araştırma Grubundaki Çocukların Sosyal Güvence Durumuna Göre Daha Önce Başka Bir İşte Çalışma Durumu

Sosyal Güvence Durumu	Daha Önce Başka Bir İşte Çalışma Durumu						İstatistiksel Analiz
	Çalışmış		Çalışmamış		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Var	7	38.9	11	61.1	18	100.0	$\chi^2 = 1.16$, $p > 0.05$
Yok	7	24.1	22	75.9	29	100.0	
Toplam	14	29.8	33	70.2	47	100.0	

Çocukların sosyal güvence durumuna göre iş kazası geçirme durumu Tablo 10'da verilmiştir. Çocukların % 34.0'ı iş kazası geçirmiştir. Sosyal güvencesi olanların % 27.8'i, olmayanların %

37.9'u iş kazası geçirmiştir. Sosyal güvencesi olan ve olmayan çocukların iş kazası geçirme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 10. Araştırma Grubunun Sosyal Güvence Durumuna Göre İş Kazası Geçirme Durumu

Sosyal Güvence Durumu	İş Kazası Geçirme Durumu						İstatistiksel Analiz
	Geçirmiş		Geçirmemiş		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Var	5	27.8	13	72.2	18	100.0	$\chi^2 = 0.51, p > 0.05$
Yok	11	37.9	18	62.1	29	100.0	
Toplam	16	34.0	31	66.0	47	100.0	

Çocukların yaptığı işe göre iş kazası geçirme durumu değerlendirildiğinde, getir-götür işini yapanların % 41.7'si; yapılan işe yardım edenlerin % 32.4'ü; temizlik yapanların % 40.0'ı ve asıl işi yapanların % 45.0'ı iş kazası geçirmiştir. Yapılan bütün işlerde, iş kazası geçirmeyenlerin oranı yüksektir. Yapılan işe göre iş kazası geçiren ve geçirmeyenlerin çocukların oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p < 0.05$).

Araştırma grubundaki çocukların çalışma süresi (saat/gün) ve iş kazası geçirme durumu Tablo 11'de verilmiştir. Günde 5-8 saat çalışan çocukların, 9-12 ve 13+ saat çalışan çocuklara göre daha az oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. Süre arttıkça, iş kazası geçirenlerin oranının arttığı düşünülmektedir. Çalışma süresine göre iş kazası geçirme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 11. Araştırma Grubunun Çalışma Süresine Göre İş Kazası Geçirme Durumu

Çalışma Süresi (Saat/gün)	İş Kazası Geçirme Durumu						İstatistiksel Analiz
	Geçirmiş		Geçirmemiş		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
5-8	1	14.3	6	85.7	7	100	$\chi^2 = 1,48, p > 0.05$
9-12	13	38.2	21	61.8	34	100	
13+	2	33.3	4	66.7	6	100	

Çocukların çalışma süresine göre iş kazası geçirme durumu Tablo 12'de verilmiştir. Bir yıl ve daha kısa süre çalışanların % 25.0'i iş kazası geçirmiştir. İki-üç yıl çalışan çocuklardan iş kazası geçiren ve geçirmeyenlerin oranı birbirine

yakınken, dört yıl ve daha uzun süredir çalışanların daha az oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 12. Araştırma Grubunun Çalışma Süresine Göre İş Kazası Geçirme Durumu

Çalışma Süresi (Yıl)	İş Kazası Geçirme Durumu						İstatistiksel Analiz
	Geçirmiş		Geçirmemiş		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
≤1	5	25.0	15	75.0	20	100.0	$\chi^2 = 1.79, p > 0.05$
2-3	7	46.7	8	53.3	15	100.0	
≥4	4	33.3	8	66.7	12	100.0	
Toplam	16	34.0	31	66.0	47	100.0	

Çocukların korunmaya yönelik bilgi alma durumuna göre iş kazası geçirme durumu değerlendirildiğinde, yapılan işle ilgili olarak korunmaya yönelik bilgi alan çocukların %29.0'ı iş kazası geçirmiştir. Yapılan işle ilgili olarak korunmaya yönelik bilgi alan çocuklardan iş kazası geçirenlerin oranı, bilgi almayanların iş kazası geçirme oranından düşüktür. Bilgi alan çocuklardan iş kazası geçirenlerin oranı, bilgi almayan çocukların iş kazası geçirme oranından fazladır. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\chi^2 = 1.01$, $p > 0.05$).

İş kazalarına karşı önlem alındığını ifade eden çocukların % 33.3'ü iş kazası geçirmiş; önlem alınmadığını ifade eden çocukların % 50.0'ı iş kazası geçirmiştir. Çocukların ifadelerine göre işyerinde önlem alınması, iş kazası sıklığını azaltmış görünse de, önlem alınmadığını ifade eden çocukların iş kazası geçirme ve geçirmeme oranları benzerdir (% 50.0).

Çocukların ancak % 2.1'i çalıştıkları süre içinde işyerine hekim geldiğini belirtmiştir. İşe giriş muayenesi uygulanıp uygulanmadığı sorulduğunda, % 76.6'sı uygulanmadığını, % 17.0'ı uygulandığını, % 6.4'ü hatırlamadığını ifade

etmiştir. Ayrıca çocukların % 87.2'si periyodik sağlık muayenesinden geçirilmediğini belirtmiştir.

Periyodik muayene olan ve olmayan çocukların iş kazası geçirme durumu değerlendirildiğinde, periyodik muayene olanların % 40.0'ı iş kazası geçirmiş; olmayanların % 33.3'ü iş kazası geçirmiştir. Periyodik muayene olan ve olmayan çocukların iş kazası geçirme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 0.09$, $p > 0.05$).

Çocukların işe giriş sırasında muayene olma durumu değerlendirildiğinde, işe giriş sırasında muayene olan çocukların % 37.5'i iş kazası geçirmiş; olmayanların % 33.3'ü iş kazası geçirmiştir. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\chi^2 = 0.05$, $p > 0.05$).

Çocukların sosyal güvence durumu ve işe giriş muayenesi durumu Tablo 13'te verilmiştir. Sosyal güvencesi olan çocukların % 38.9'u işe girerken muayene olmuş, sosyal güvencesi olmayanların % 3.4'ü muayene olmuştur. Sosyal güvencesi olan çocukların daha fazla oranda muayene olduğu; olmayanların da daha az oranda muayene olduğu görülmüştür. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 13. Araştırma Grubunun Sosyal Güvence Durumuna Göre İşe Giriş Muayenesi

Sosyal Güvence Durumu	İşe Girerken Muayene Olma Durumu						İstatistiksel Analiz
	Olan		Olmayan		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Var	7	38.9	11	61.1	18	100.0	$\chi^2 = 9.88$, $p < 0.05$
Yok	1	3.4	28	96.6	29	100.0	
Toplam	8	17.0	39	83.0	47	100.0	

Çocukların sosyal güvence durumu, periyodik olarak muayene olma durumuna göre değerlendirilmiş sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir. Sosyal güvencesi olan çocukların % 77.8'i, olmayanların % 96.6'sı muayene olmamıştır.

Sosyal güvencesi olmayan 29 ancak çocuklardan biri (% 3.4) periyodik olarak muayene olmuştur. Sosyal güvence durumunun periyodik muayeneleri etkilediği görülmektedir.

Tablo 14. Araştırma Grubunun Sosyal Güvence Durumuna Göre Periyodik Muayene Olma Durumu

Sosyal Güvence Durumu	Periyodik Muayene Olma Durumu						İstatistiksel Analiz
	Olan		Olmayan		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Var	4	22.2	14	77.8	18	100.0	$\chi^2 = 4.12, p < 0.05$
Yok	1	3.4	28	96.6	29	100.0	
Toplam	5	10.6	42	89.4	47	100.0	

Yapılan İş İle İlgili Bulgular

Çocukların % 59.6'sı işyerinde insan sağlığına zararlı bir madde kullanılmadığını, % 23.4'ü kullanıldığını, % 17.0'ı bilmediğini belirtmiştir. Zararlı madde kullanıldığını belirten çocukların % 10.6'sı bu maddenin tiner olduğunu belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre araştırma grubunun çalıştığı işyerlerinin % 76.6'sında insan sağlığı için zararlı bir madde kullanılmaktadır. Bu zararlı maddeler boya ve tinerdir.

İşyerinde zararlı madde kullanıldığını belirten çocuklara önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 76.6'sı cevap vermemiş, % 17.2'si önlem alındığını, % 6.4'ü önlem alınmadığını belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda zararlı maddelere yönelik olarak herhangi bir önlem alınmamıştır. Önlem alındığını belirten çocukların % 12.8'i önlemin maske olduğunu belirtirken, % 85.1'i soruyu cevapsız bırakmıştır. Araştırmacının gözlemine göre işyerlerinin % 6.4'ünde önlem alındığı ve bu önlemin de "maske" olduğu belirlenmiştir.

Çocuklara işyerinin düzenli havalandırılıp havalandırılmadığı sorulmuş, % 97.9'u havalandırıldığını belirtmiştir. İşyeri havasının düzenli olarak kontrol edilip edilmediği sorulduğunda % 72.3'ü kontrol edildiğini, % 19.1'i kontrol edilmediğini, % 8.5'i bilmediğini ifade etmiştir.

Çocukların % 66.0'ı yapılan işin gürültülü olduğunu belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda işin gürültülü olduğu gözlenmiştir. İşin gürültülü olduğunu belirten çocuklara önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 57.4'ü önlem alınmadığını, % 2.1'i önlem alındığını, % 6.4'ü bilmediğini ifade etmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre gürültülü işyerlerinin hemen hiç birinde önlem alınmamıştır.

Çocuklara işyerinin düzenli olarak temizlenip temizlenmediği sorulduğunda, % 97.9'u düzenli

olarak temizlendiğini belirtmiştir.

İşin yapılması sırasında makine ve/veya araç-alet kullanıp kullanmadığı sorulduğunda, çocukların % 87.2'si makine ve/veya araç-alet kullanıldığını ifade etmiştir.

İşyerinde üretim nedeniyle atık oluşup oluşmadığı sorulduğunda, % 55.3'ü atık oluştuğunu, % 38.3'ü oluşmadığını, % 6.4'ü bilmediğini belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda üretim sırasında atık oluştuğu belirlenmiştir. İşyerinde üretim sırasında oluşan atıkların neler olduğu sorulduğunda, % 44.7'si cevap vermemiştir. Çocukların ifadelerine göre, üretim nedeniyle oluşan atığın demir tozu, talaş, çöp, motor yağı ve boya artığıdır. En çok oluşan atık talaştır.

Atık için önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 34.0'ı önlem alındığını, % 21.3'ü alınmadığını belirtmiştir. Araştırmacının gözlemine göre işyerlerinin hemen hemen tamamında atıklar için önlem alınmamıştır.

Çocukların % 95.7'si çalışırken iş elbisesi giydiğini belirtmiştir. Araştırmacı, çocukların ancak % 8.5'inin iş elbisesi giydiğini belirlemiştir.

Çocukların % 66.0'ı, yaptıkları işle ilgili korunmaya yönelik bilgilendirildiğini, % 31.9'u bilgilendirilmediğini, % 2.1'i hatırlamadığını belirtmiştir. İşle ilgili bir önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 87.2'si önlem alındığını ifade etmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 89.4'ünde herhangi bir önlem alınmamıştır. Çocukların % 27.7'si alınan önlemin yangın tüpü, % 14.9'u krikonun kaymaması için kullanılan takoz, % 12.8'i eldiven-tulum-gözlük ve % 10.6'sı maske olduğunu belirtmiştir. Çocukların % 48.9'u işyerlerindeki önlemleri yeterli bulduğunu, % 34.0'ı önlemlerin yeterli olup olmadığını bilmediğini ve % 17.0'ı yeterli bulmadığını belirtmiştir.

Tartışma

Araştırma grubundaki çocukların % 44.7'si oto tamirciliği yapmaktadır. İkinci sırada mobilyacılığı ve oto-boyacılığı gelmektedir. İşyerlerinin % 57.4'ünde bir; % 36.2'sinde iki; % 6.4'ünde üç çocuk çalışmaktadır.

Çocukların % 36.2'si işin yapımında kullanılan maddenin demir-çelik, % 17.0'ı tiner, % 14.9'u motor yağı olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Samsun'da 135 işyerindeki 321 çocukla yapılan bir araştırmada, oto-kaporta, boya, motor bakım ve onarım işlerinin yapımında boya, vernik, sertleştirici, tiner, polyester macun ve sentetik boya kullanıldığı belirlenmiştir (8).

On beş-on altı yaşında olanların oranı en fazladır. On yedi-on sekiz yaşındakiler ikinci, on üç-on dört yaşındakiler üçüncü sırada yer almaktadır. Samsun Çıraklık Eğitim Merkezi'nde yapılan bir araştırmada da, çalışan çocukların oranının en yüksek olduğu yaş grubunun 15-16 olduğu belirtilmiştir (9).

Çocukların % 78.7'si öğrenimini sürdürmekte; % 36.2'si çıraklık okuluna; % 17.0'ı meslek lisesine; % 14.9'u ortaokula devam etmekte; % 21.3'ü ise öğrenimine devam etmemektedir. Yıldız'ın yaptığı bir araştırmaya göre çalışan çocukların % 39.2'si halen okula devam etmektedir (1). Ayrıca ILO ve IPEC Projesi kapsamında yapılan bir araştırmada, çocukların % 47'si öğrenimini sürdürmekte ve bu çocukların % 45'i çıraklık okuluna gitmektedir (8). Çocukların % 78.7'sinin meslek sahibi olmak için çalışması da bu düşünceyi destekler görünmektedir. Bir başka araştırmada da çocukların % 42.5'inin meslek edinmek amacıyla çalıştığı belirlenmiştir (10). Çalışmamızda çocukların % 46.8'i hem çalışmak hem de okumak istemektedir. Samsun'da yapılan bir araştırmada da çocukların % 66.0'ı öğrenimine devam etmektedir (9). Çocukların ekonomik nedenlerle çalışması, hem çalışmak hem de okumak istediklerini düşündürmektedir.

Çocukların % 48.9'u ortalama 9-12 saat çalışmaktadır. Özşahin'in araştırmasında da çocukların % 53.5'i 9-12 saat çalıştığı belirtilmiştir. Yasal çalışma süresi günde 8 saat olmasına karşın, çocuklar daha uzun süre çalıştırılmaktadır (10). Başka bir araştırmada da, çalışan çocukların % 64.7'si, fazla mesai yapmaktadır. Bunun nedeni, çocukların içinde buldukları olumsuz ekonomik, fiziksel, sosyal ve psikolo-

jik koşullar ve benzer koşullarda olan çocukların işe alınması olabilir. Bu nedenle çocuklar, koşullardan şikayet etmek yerine, durumu normal karşılıyor olabilir. Çalışan çocukların % 52.2'si normal çalışma süresinden fazla çalışmaktadır. Çocuklar, işveren için de ucuz ve kolay idare edilebilir bir işgücüdür (11). Yıldız'ın yaptığı araştırmada da günlük çalışma saati ortalama 10 saat olarak belirtilmiştir (1).

Çocukların % 42.6'sı, bir yıl ve daha kısa bir süredir çalışmaktadır. Bu da çocukların çalışmaya yeni başladığını düşündürmektedir. Altı-yedi yıldır çalışan çocukların oranı % 6.4'tür. Yıldız'ın yaptığı bir araştırmada da Ankara sitelerde çalışan çocukların % 26.7'sinin bir yıldan kısa bir süredir çalıştığı belirlenmiştir (1). Çocuk çalıştırılmasının; ekonomik ve elverişli bir işgücü kaynağı olduğu ve çocukların daha kolay işten çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Çocukların % 72.3'ü yapılan işe yardım etmekte; % 51.1'i getir götür işi yapmakta; % 42.6'sı hem temizlik, hem de asıl işi yapmaktadır. Asıl işi yapan çocukların oranı düşüktür. Samsun Sanayi Sitesi'nde yapılan bir araştırmada çocukların % 58.0'ı işe yardım etmekte; % 25.0'ı getir götür işi yapmakta; % 14.6'sı asıl işi yapmaktadır (9). Çocukların büyük bir bölümünün asıl işten ziyade, yan işlerde çalıştırıldığı düşünülmektedir.

Asıl işi yapanların % 60.0'ı 17-18 yaşındadır. Yaş arttıkça asıl işi yapanların oranının artmasının, asıl işin öğrenilmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Yaş arttıkça, sosyal güvencesi olan çocukların oranının da arttığı görülmüştür. Yıldız'ın araştırması da bu bulguyu destekler niteliktedir (1).

Çocukların yaş gruplarına göre iş kazası geçirme durumu değerlendirildiğinde, iş kazası geçirmeyenlerin oranının iş kazası geçirenlerin oranından fazla olduğu görülmüştür. Yıldız'ın araştırmasında da benzer bir sonuç bulunmuştur (1). Çalışan çocukların iş kazalarıyla ilgili gerçekleri gizledikleri düşünülmektedir.

Günde 5-8 ve 9-12 saat çalışan çocukların büyük bir bölümünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Ancak günde 13+ saat çalışan çocuklardan sosyal güvencesi olan ve olmayanların oranı % 50.0'dır. Bu da çalışma saati arttıkça çocukların daha yüksek oranda sigortalandığını düşündürmektedir.

Sosyal güvencesi olan çocukların, olmayan çocuklara göre daha az oranda iş kazası geçirmesi, işe olan dikkatlerinin sosyoekonomik faktörlerle ilgisi olabileceğini düşündürmektedir. Periyodik muayene ve işe giriş muayeneleriyle sosyal güvence durumu arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, sosyal güvencesi olanların daha yüksek oranda işe girerken muayene olduğu görülmektedir. Sosyal güvencesi olmayanların ancak % 3.4'ü işe girerken muayene olmuştur. Aradaki farkın anlamlı olması, gerek sosyal güvence, gerekse sağlıkla ilgili konuların işverenin inisiyatifinde olduğunu düşündürmektedir. Benzer durum periyodik muayeneler için de geçerlidir.

Asıl işi yapan çocukların diğer işleri yapan çocuklara göre daha yüksek oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. Diğer iş gruplarının riskli olmadığı ve bu nedenle iş kazası geçirmeyenlerin oranının daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Günde 5-8 saat çalışan çocuklardan, iş kazası geçirenlerin oranı, daha fazla çalışan çocuklara göre oldukça düşüktür. Günlük çalışma süresi uzadıkça, iş kazası geçirenlerin de oranı da artmaktadır.

İki-üç yıl çalışan çocukların en yüksek oranda kaza geçirdiği görülmektedir. Dört yıl ve daha uzun süre çalışan çocuklar arasında kaza geçirenlerin oranı, 2-3 yıl çalışanlardan düşüktür. Acemi olan ve belirli bir tecrübe edinen çocukların, daha az oranda kaza geçirdiği düşünülmektedir.

Yapılan işle ilgili korunmaya yönelik bilgi almayan çocukların daha yüksek oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. Korunmayla ilgili bilgi almak, iş kazası oranını azaltmış görünmektedir.

Periyodik muayenesi yapılan çocukların % 40.0'ı; yapılmayanların ise % 33.3'ü iş kazası geçirmiştir. Periyodik muayenelerin iş kazası geçirme sıklığını etkilemediği görülmüştür. Periyodik muayenenin amacı, yapılan iş nedeni ile işçinin sağlığının olumsuz yönde etkilenmediğinin belirlenmesidir. İşin yol açtığı, işitme kaybı, anemi vb. sağlık sorunları, iş kazası geçirme sıklığını etkileyebilir. Benzer durum işe giriş muayeneleri için de geçerlidir. Bu sonuç, örneklerin yetersiz olmasından kaynaklanabilir.

Çocukların % 59.6'sı işyerinde insan sağlığı için zararlı bir madde kullanılmadığını ifade etmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 76.6'sında insan sağlığı için zararlı bir

madde kullanılmaktadır. Çocukların, kullanılan maddenin insan sağlığı için zararlı olup olmadığını bilmediği ya da bilse bile, ifade etmekten kaçındığı düşünülmektedir. Yıldız'ın çalışmasında da çocukların % 75.8'i, işyerinde insan sağlığı için zararlı bir madde kullanılmadığını ifade etmiştir (1).

Zararlı madde kullanıldığını belirten çocuklara önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 76.6'sı cevap vermemiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda herhangi bir önlem alınmamıştır. Bu bulgu da, çocukları gerçekleri ifade etmediği yönündeki düşüncemizi destekler görünmektedir. Önlem alındığını belirten çocukların % 12.8'i önlemin maske olduğunu belirtirken, % 85.1'i cevap vermemiştir. Araştırmacının gözlemine göre işyerlerinin % 6.4'ünde önlem alındığı, bu önlemin de "maske" olduğu belirlenmiştir. Çocukların ifadeleri ile araştırmacı gözlemleri arasında büyük ölçüde fark olduğu görülmektedir. Ayrıca, bir tek maske kullanmanın yeterli olmayacağı da tahmin edilebilmektedir.

Zararlı madde kullanıldığını ifade eden çocuklardan ancak % 10.6'sı zararlı maddeyi tanımlamıştır. Bu oranın çok düşük olması, çocukların sağlıkla ilgili riskleri bilmediği ya da bilse bile cevap vermekten kaçındığını düşündürmektedir.

Çocukların % 66.0'ı yapılan işin gürültülü olduğunu belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda işin gürültülü olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Ankara'da yapılan bir araştırmada, çocukların % 88'i, işin gürültülü olduğunu belirtmiştir (8). İşin gürültülü olduğunu belirten çocuklara önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda % 2.1'i önlem alındığını ifade etmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre gürültülü işyerlerinde önlem alınmamıştır. Bu sonuçlara dayanarak gürültünün insan sağlığı için zararlı olduğu bilinmediği için, işin gürültülü olduğunun rahatlıkla ifade edildiği düşünülmektedir. Çocukların % 57.4'nün cevap vermemek yerine önlem alınmadığını belirtmesi bu düşüncüyü desteklemektedir.

İşyerinde üretim nedeniyle atık oluşup oluşmadığı sorulduğunda, araştırma grubundaki çocukların % 55.3'ü atık oluştuğunu belirtmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 97.9'unda üretim sırasında atık oluşmaktadır. Bu durum, çocukların olgusal gerçekleri gözlediğini

ancak, etkisi uzun dönemde ortaya çıkacak etmenleri yeterince bilmediğini ve bu nedenle gözlemediğini düşündürmektedir.

Atık için önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, araştırma grubundaki çocukların, % 34.0'ı önlem alındığını belirtmiştir. Araştırmacının gözlemine göre işyerlerinde oluşan atıklar için kişisel koruyucular, ıslak çalışma, havalandırma ve benzeri önlemler alınmamıştır. İşyeri koşulları değerlendirildiğinde, bu durumun insan sağlığı için risk oluşturacağı düşünülmektedir.

Benzer şekilde çocukların % 95.7'si iş elbisesi giydiğini belirtirken, araştırmacı, çocukların ancak % 8.5'inin iş elbisesi giydiğini gözlemiştir.

Çocukların % 66.0'ı, yaptıkları işle ilgili korunmaya yönelik bilgilendirildiğini ifade etmesi, yukarıdaki bulgularla ilişkili olarak dikkatle değerlendirilmelidir.

Çocuklara işle ilgili bir önlem alınıp alınmadığı sorulduğunda, % 87.2'si önlem alındığını ifade etmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre işyerlerinin % 89.4'ünde herhangi bir önlem alınmamıştır. Bu durum, çocukların sakıncalı olduğunu düşündüğü olguları ifade etmekten çekindiğini düşündürmektedir. Buna karşılık çocukların % 48,9'unun işyerlerindeki önlemleri yeterli bulduğunu belirtmesi de bu düşüncüyü destekler görünmektedir.

Çocukların % 34.0'ı iş kazası geçirdiğini ifade etmiştir. Ankara'da yapılan bir araştırmada, çocukların % 15.9'u iş kazası geçirmiştir (8). Araştırmamızda, çocukların daha fazla oranda iş kazası geçirdiği görülmektedir. Anket uygulanması sırasında, iş kazası tanımının yapılması, çocukların bu konudaki bilgisini artırmış olabilir.

Çocukların % 76.6'sı işe giriş muayenesinin uygulanmadığını; % 87,2'si periyodik sağlık muayenesinden geçirilmediğini ifade etmiştir. Samsun'da yapılan bir araştırmada da, çocukların tamamına yakınının işe giriş ve periyodik sağlık muayenelerinin yapılmadığı görülmüştür (9).

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın başlıca sonuçlarına göre, çocukların büyük bölümü 15-16 yaşında olup otomatirinde çalışmaktadır. Çocuklar hem öğrenimini sürdürmekte, hem de çalışmaktadır. Okul seçimindeki belirleyici ölçüt, meslek sahibi olmaktır. Çocukların % 46.8'i gelecekte de hem çalışmak,

hem de okumak istemektedir. Büyük bir bölümü işe yeni başlamış olup, bir yıl ve daha kısa bir süredir çalışmaktadır. Temizlik ve asıl işi yapanların oranı en düşüktür. Asıl işi yapan çocukların % 60'ı 17-18 yaşındadır. Çalışma süresi, yasal süreden fazladır; % 34.0'ı iş kazası geçirmiştir. İlk sıradaki iş kazası, el-kol yaralanmasıdır. Çocukların % 59.6'sı, nesnel olmayan risk faktörlerini ya bilmemekte ya da bilmez görünmektedir. Çocukların ifadelerine göre çalışma koşulları ve yapılan işle ilgili yeterli önlem alınmamaktadır. İşe giriş ve periyodik muayeneleri yeterli düzeyde yapılmamaktadır. Büyük bölümünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Sosyal güvencesi olanlar da ileri yaş grubundadır. Sosyal güvence durumu ile işe giriş ve periyodik muayenelerin yapılmasında işverenin tutumunun önemli olduğu düşünülmektedir. Günde 5-8 ve 9-12 saat çalışanların büyük bir bölümünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. İş kazası ile ilişkili faktörlerin asıl işin yapılması, çalışma saati, çalışma süresi ve korunmaya yönelik bilgi alma olduğu görülmektedir. Korunmaya yönelik önlem ve bilgi almanın iş kazalarını azalttığı görülmüştür. Çocukların ailelerinin sosyoekonomik durumu düşüktür. Aile üyelerinin çoğu çalışmaktadır. Alınan ücretler, asgari ücretin altındadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda çalışan çocuklar için;

- Sağlık ve güvenlik,
- Günlük çalışma süresi,
- İşe giriş ve periyodik muayenelerin önemi ve iş sağlığındaki yeri,
- İş kazalarının tanımı ve iş kazalarına yol açan faktörlerin belirlenmesi,
- İş ve iş koşullarıyla ilgili zararlı maddelerin tanımlanarak konuyla ilgili önlemlerin belirlenmesi,
- Sosyal güvence ve çalışma koşullarının yasal çerçevesinin tanımlanması,
- Çalışan çocukların sosyoekonomik durumları nedeniyle yaptıkları işten gelir elde etmeye yönelik olanakların sağlanması gibi yaklaşımların değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Kaynaklar

1. Yıldız, A N. Küçük ve Orta Ölçekli İşyerlerinde İşçi Sağlığı İş Güvenliği Koşulları ve Çocuk İşçiler Durum Saptama Çalışması, Ankara 1995.
2. Devlet İstatistik Enstitüsü, Uluslararası Çalışma Örgütü, Türkiye’de Çalışan Çocuklar, DİE Matbaası, Ankara 1999.
3. TİSK, Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu İnceleme Yayınları 20, Ankara 1997.
4. Piyal, B. (Derrien J. M.’den Çeviri), Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi (Eğitim Kılavuzu) ÇSGB ve International Labor Organization (ILO) ortak yayını, Ankara 1994.
5. TİSK Araştırma Servisi, Küçük Ölçekli Metal Sanayi İşverenlerinin Çalışan Çocuklara İlişkin Duyarlılıklarını Artırmak Konulu TİSK-IPEC Projesi Anket Çalışması, Ankara 1995.
6. DİSK-AR Çocuk İşçiliği, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu. Erişim: [<http://www.disk.org.tr/diskar.asp>] 2003
7. TTB, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Temmuz-Ağustos-Eylül, Sayı: 15, Ankara 2003.
8. ILO-IPEC Projesi, Çalışan Çocukların Korunması İçin Politika ve Eylem Programı Yöntem Önerisi (7 İşkolu Örneği) T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) Yayını, Ankara 1995.
9. Canbaz, S. Pekşen, Y. Sünter, T. Samsun Çıraklık Eğitim Merkezi’ne Devam Eden Çırakların Sosyodemografik ve Çalışma Yaşamı Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Erişim: [<http://www.dicle.edu.tr/halks>] 2003.
10. Özşahin A., Bostancı M., Zencir M., (1999). Denizli Vali Necati Bilican Çıraklık Eğitim Merkezi’nde Okuyan Çırakların Çalışma Yaşamına İlişkin Özellikler, Toplum ve Hekim Dergisi, 1999 14;2.
11. Devlet İstatistik Enstitüsü, Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri. DİE Matbaası, Ankara 2001.